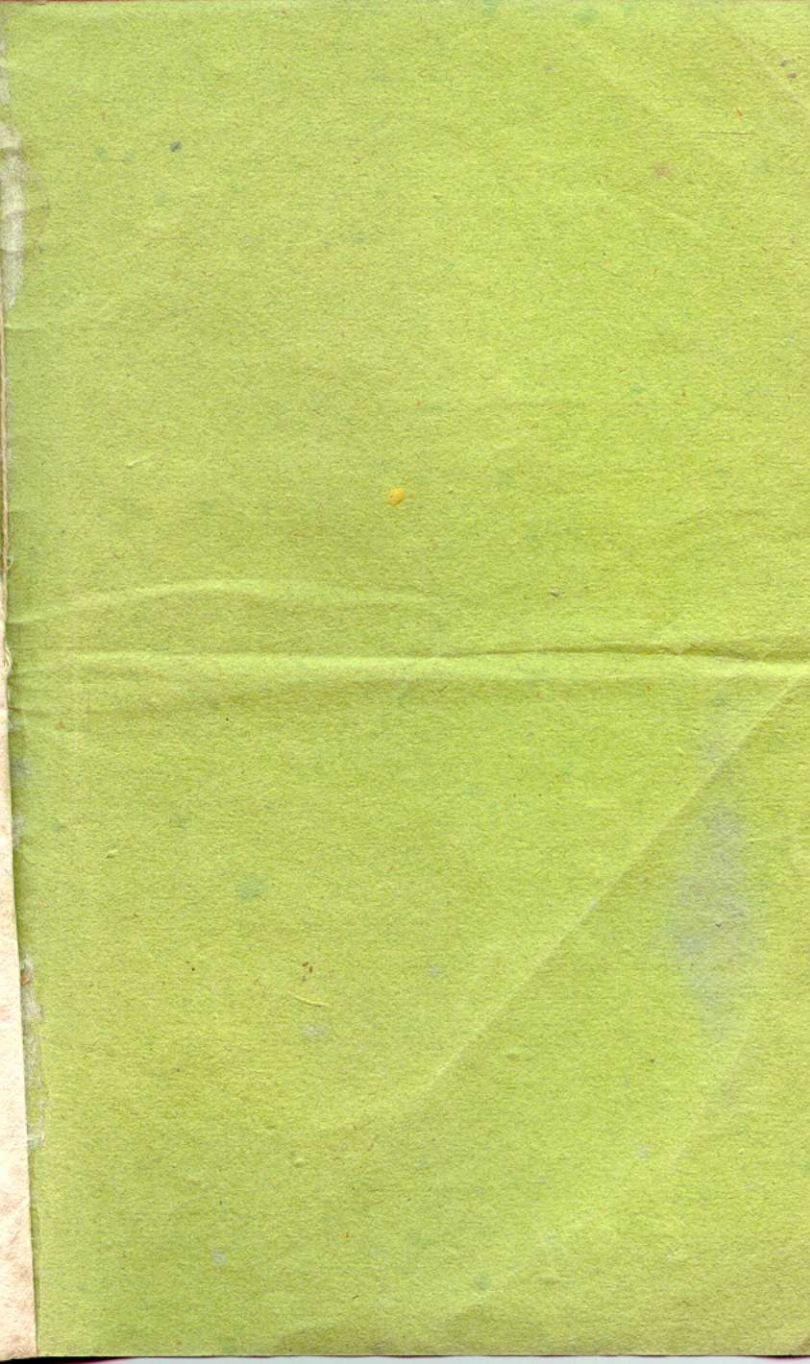

P. 415

AZ
UJJ BECSES KOVACS
ÉS
NEMES KÖ-BÁNYÁVAL RITKAITATT
A L M Á S I
NAGY BARLANG.

LEG ÚJABBAN FELVETTE
NAGY KEDEI FEKETE ISTVÁN
NEMES UDVARHELYSZER' FÖLDMÉRŐJE

EGY RAJZOLATTAL.

***
KOLOZSVÁRT.

AZ ÉVÁNG. REFORM. KOLEGIOM BETÜJIVEL.

1836.

08414

E l ő s z ó.

1814-től fogva 1830-ig 16 évek Ns. Csik Székben én töltem ottani földmérőskedésben Katana, és Bányai Tisztekkel való forgalodásban folydogalva; hogy ezeket értsem, a' Hadvezérlés módjáról olvastam: amazokra nézve pediglen a' Bánya építés és Hutták' tudományát, mint földmérői mesterségemet magokban foglaló esméreket, az Erdélyi és Bécsi fő Iskolákban merített serkedetek alapján könyvekből megszerezvén: a' Bányászásban, és Huttáépítésben sok gyakorlásokat vittem véghez, mellyeket szükségeim hoztak magokkal. Azután Nemes Udvarhely-Székbe szállván, olly hírt hallattam, „hogy: az Almási Kölikán Gyergyóig lehetne buvni, holott-is Össeink az ellenséggel tusakadtak, 's vityak; hanem azon földalatti út az eltévelyedés' félelme miatt megesmérni nem lehetne.“ Majd minden században kiütő belső, és béütő külső ellenségek' megverésére egy olly' út jó módat szolgáltatna: mellynek midön földmérői felvételére időt szerezve ki szállottam, 1835-béli Szent Mihály havakor; egy, magát becses kögyöngy bányával kedveltető pompás nagy barlangnak lenni megesmértem.

F o g l a l a t.

- A' Barlang' részei.
  - A' Barlang' származásáról szerkezet.
  - A' betses és nemes kögyöngy bánya.
  - A' Barlang' feneke.
  - A' Barlang' magassága.
  - Csepegési kövek.
  - A' Barlang' lakósai.
  - A' betses és nemes kövek.
-

A' Barlang' részei.

Egyik. A' napra kijáró üreg (a) a' bemenőjénél helyes szeglet alatt, egyik dél, más napkeletre, töstént kétfelé ágazik; és a' két ága közt még három üregök (1. b. c.) keresztül állnak, mellyek a' bemenőn rakatt kőfáltól 28 bécsi ölnél végeződnek. A' bemenőre csüngőleg álló ága, az hátulsó kanyaradásával (d) mind öszve véve 45 bécsi öleknél vész-el: egy buvó ere, és két kis oldal barlangatskáji vannak.

A' napkeleti ága a' bemenési kőfáltól 20 ölre öszvejö; egyfelől a' két ágközti egyik üreggel, (1) napnyugotról a' más napra járó üreg reá jö.

Másik. Az üregek sergülete helyye, a' fő üregek (1. a.) közfala, orrától a' kerülő üreg (2. 2.) köz oszlopa orráig, 12 öleket tart.

Harmadik. A' kerülő üreg: mellynek napnyugoti oldalán találtató három szűk erek; a' napkeletin három üregszádak, északra (3) napkeletre (4) és napkeletdélre; (5) a' déli oldalán egy rövid ága; valamint a' közoszlop erci is, kivéven a' kerülő üreg szádától vagy is a' közoszlop orrától 12 ölre eső, északratérő szádu (3) üreget, a' többi mindnyájan egyesek.

Negyedik. A' kerülőtől a' kövesig nyuló üreg' (3) bébuvószáda' napkeleti oldalán egy egyes, az északin négy crei vagynak: hossza a' kövesik kanyarodólag 12 öl. A' köves üreg (6) napkeletre tartó első darabjának az első elágazásig való hossza 26 öl, és déli oldalán egy nagy rejték ürege, északról rövid egyes eretskéjei találatnak. Egyik elágazásától (7) a' másig (8. 9.) 39 öleket tart: napkeletről egy nagyobb és egy kis, napnyugotról négy kis eretskéi vagynak.

A' tetőn lévő északi végső üreg (8) hossza 19 öl.

Ötödik. Az egyik ág (7) északról egy általbuvó, és egy egyes szük, délről egy rövidebb, buvó erekkel felvagyon ruházva. A' köves részéig 26 öl; e' pedig (a) 11 öl: mellyen túl (6.) egy magossan fekvő üregegen véget vet.

Hatodik. Az utolsó nagy ág (9) a' medvés folyosóig 33 öleket térszen; öt egyes oldalbarlangak tartoznak (a. b. c. d. e.) hozzá.

A' medvés folyosó (10. 11.) kanyaradásától együtt 29 öleket mér: ebből a' két főbb és két kisebb medve barlangakba menő likak vagynak. Egy kerek üreg (12) két öl általa.

Hetedik. A' betses kőbánya (13, 14, 15) 8 öl hosszu.

Nyolczadik. A' leg utolsó üreg (16) forrasztó kővü.

A' Barlang' származásáról szerkezet.

A' Mál hegy' üreges része mész, és föld vegyületből, egyebekkel együtt itten előállván, a' föld természet szerint a' mésztől megoszlatt; a' most lekopatztított, mesterséges fal módjára egyenesen álló oldalak (8) nagy kövei, egyik domborúsága a' más horpadását tökéletesen bé lepven: lágykorokban lapittathatak öszve. Minnekutánna itt keménységet értek, egy lotsagó tóviz a' földrészeket feláztatván; azokat, nevezetesebben két szádakan (1. a.) kiöblegette, és az apróbb szálladékkakat a' földhelyly ürege fene-kén rendesen terítette. A' földmiatt a' hegy oldalához nem ragadhatatt kövek, az üreg fene-kén fekszenek: az öszve ragadattak vagy közfalak (1) vagy oszlopok (2) vagy függő nagy képek és függő falak formájálag állanak.

Ezen ide lágykorában termett barlangas hegy keménykedésre való száradtában gyakor szük repedéseket vett fel: a' mellyeknek, valamint a' barlangnak, a' Mál fő hegy határokat vet, azért: a' barlang eleje alá bé szivárgó kis kóru Vargyas vizénck a' keskeny repedéseken bé férkezhető, és a' sorjában álló hegysarkak repedésein végig folyó kis részetskéje, a' bé nem férhető és nagyobbkoru vizárkába hijjánosság nélkül ki foly. A' barlang tetején lévő repedéseken pedig a' két szádain bé ~~lengedező~~ szellő, úgy a'

barlangban több ideig tartat tűz' füstje, kimennek; a' viz bé csepeg; és idő változásakor, fellyülről alá csapó szél a' szádakon fuvki.

A' repedések a' leg vékonyabb gyermeknél is keskenyebbek lévén; ember által nem megjárhatók.

A' betses és nemes kőgyöngy bánya.

Az, ez előtti szakaszatskában említett nagy Tó-viz, egy rét föld más rét fővénynék valóval vegyült becses könek valót, a' Mál dereka' és Előhegye' valódéka közül sem előbb, sem viszsza; az itteni már nagyon szoros útan ki nem öblegethétvén; üregesítő munkájának itten, valamint ez irányban egyebütt is véget vett. A' betses kőszemekben találtató földes zárkozások, és ezek színébe gödreket nyomat fővény szemeknek szoross belé lapulásak mind külső mind belső jeleinél fogva; a' betses könek való a' fővénynék valóval és földel lágykórától fogva együtt feküdtek: és minden szem betses nemes ködarab szegei' épsége, a' viz által való hadnyodásától nem történt vásása: és a' vízben felolvadó sárföldnek a' vizmozgástól közüle ki nem mosultsága itten lett ezredetének, és nem egyebünnen lett ide való hozattatásának jeleül szolgálnak. Egyéb aránt is az érnck 10 ölkora látható kiharapozása több grádusok alatt emelkedve vonul: nem teresleg fekszik.

A' Barlang' feneke.

A' bemenőre csüngőleg néző Ag (a) a' szádánál hágni kezdvén; mind a' hátullyáig (d) nagyobb emelkedéssel hág. A' két ág közti két hátulsó üregek (b. c.) hágosak. A' kerülő üregből napkeletre nyuló (4) hágván; a' vég-ső hegye egyenessen felfelé vész-el. A' köves üregből való egyik elágazás' (7. a.) 3 öllel fellyebb fekvő utolsó üregébe (7. b.) csüngő hirtelen meredéken hág; a' hól is végződik. A' köves üreg (6.) az egyik elágazásánál (7.) menedékesen hágni kezdvén, hirtelenebbedett meredekségét a' tetőn lévő üregen végezi. (8.)

A' tetőn lévő köves üregből a' második ágba (9.) egy, hat öl magas kőhalom oldalán a' járás meredeken alá esik.

A' vég előtti üregből (14. 15.) az utolsóba (16) egy merőn buvó járás felvívén; hirtelen felrándulással megszűnik.

Minden többi üregek teresleg feküsznek (1. 2. 2. 5. 3. (6. 7. 9. 10. 11, 12. 13. 14.)

A' járás, az első rész hátulsó üregében (1. d.) egy denevér szemétből álló, az üreg minden részét ellepő, középben $2\frac{1}{2}$ öl magas nagyobb domban; a' tetőn lévő üregben (8.) másik hasonló halman, az utolsó nagy ág első és második üregei közt (9. 10.) egyik a' másba a' harmadik nagy denevér szemét rakásan mégyen

által. A' negyedik az egyik ág (7. b.) magassan fenn lévő utolsó üregébéli ezekhez hasonló.

Ezeken kívül az első rész' két ág közti közbölső üregében (1. b.) egy a' kerülő üreg északi oldalában a' más kisebb denevér szemét, lábalatt vagynak.

Az egész barlang allyát tévő a'probb szeges fejr mésző mor'salékok, sőt a' kiálló nagy és kisebb darabb kővek színe is a' külső levegő által meg nem szárazsztható helyyeken, az itten jároktól, kinek kinek előttvalójáéától különböző sorvadandó vezeték jegyeiből lett, és a' denevérekével vegyült szeméttől elfeketült: a' bemenőnél, és az utolsó nagy ág első üregén (9.) hátul lévő üregek' poras allya, földszinü.

A' Barlang' magassága.

Minden üreg' teteje egyik felől egy ölni; 's hol több, más végen öt 's több ölni magassak. Némelly magasságak a' benn szüntelen tartó Kőd miatt szükséges magasságra nem ható fákllya világánál felvehetetlenek: azért hosszú nyelekhez foglalva felnyullytatt világítottok használtattak. Az illy módon sem látható némelly magasságokat a' hegy teteje színére érni véllvén, és napvilágat vizsgálván: minden világítottoknak előltásával; együtt is napvilágat alá hatni nem találtam.

A' Naprajáró üreg ága közti három üre-

gek szádain (1. b. c.) és a' kerülő üregre nyíló két szádakan (3. 5.) alá kutzorodolag; az ereken, el, és az egyik elágazás hátulsó üregébe (7. a.) úgy az oldal barlangatskákba térdeplőleg; és sok helyen, nevezetesen az utolsó (13. 14. 15. 16.) üregekbe haslag férkeződik az ember bé. A' több szádak egy és több öl magassak.

Cseppelési kővek.

Felülről, sok gyergyákkora kő sipokan viz közt alá cseppelő kőnek való, a' levegő mozgásától ki nem száraztható helyeken; nevezetesebben a' két hátulsó, úgy mint a' köves üregből el térő (7. 9.) ágak derekán, az utolsóban a' nagy függő fürten túl; majd alatt heverő majd talpan álló, terpe széllyes, majd kartsú magas, 's vékony terpe, 's majd öltözetes csonka bálvány formára, akár mi márvány keménységet felvetten találtatik. Oda cseppelő kőnek valóból keményedett csonka bálvány forma csomók, a' mellék eretskékben megkülömböztetett kinézést mutatnak: úgy a' falak oldalain is.

Ezen cseppelési kőnek való, az üregek minden oldalait bé terítő hab módan gerintzegekdedvén; a' mozgó levegősebb helyeken puhább, és a'hoz képest holdtējül maradvá sőt a' száraztobb levegőü szádaktáallyán a' földes részekre cseppelők a' vitzől megszürve, oltatt mész formán krétaül a' föld közt találtatik.

A' Barlang' lakóssai.

A' bémenő szádba rakatt köfalatskán kívül semmi egyéb emberlaktai jelek nem találhatnak. Az ott jártunk' neveink lelik az oldalakat, és minden szegletek, 's földesebb helyek, az, egy kintses rejtéket elzáró nagy lakatú vasajtóra vezető üreg szádát keresőktől felásattak. Nevezetesen emberi csontak nem fekszenek.

A' ragadományait, borsait, 's barlangja szádát, télre pediglen magát is elrejtteni szokatt, nagy erővel felruházatt medvék munkáinak lenni látszik: a' szárazabb oldal barlangatskák szádáinak nagy darab kövekkel való kitsinre, és csak egy kibuvó likra lett szükítése, sőt a' követlen helyeken földel is bé dombozva készítése: a' naprajáró üreg ága közti (1) üreg terpe részébe a' közbelsőből nyiló szád' bédugtása: a' köves üreg (6.) kezdete mellett találtató rejték üreg' napkeleti részéből a' napnyugoti szádába nagy magasságra hordatt nagy kövek; az utolsó ág (9.) szádába hat öl magossangyűllytet nagy köhalom.

A' kisebb munkákhelyén kevesebb a' nagyoknál nagy mértékbe fekszenek; rövid vastag szár, gömböllyeg agyaru, rendkívül apró felső vágó, és nagy zápfogú hoszzú áll, hegyes körmű, az az csupa medve csontak. Mellyekhez képest a' nagy utolsó (9) üregeiben egész faj

medvék lappangattak hajdon: most pediglen három izbéli benn mérésem ideje alatt benn tartatt főző konyhám füstjétől a' barlang feletti és környül lévő likak, és repedések eltelvén, és a' szomszéd Vargyasi határra bujdosó medvék közül öt darabok ellövetvén; egy üzett, a' barlang ajtóján bé tekintett nagy gyorsasággal vissza térve, hirtelenséggel a' kő szirtan feltünt: benn pediglen egy eleven medve sem találtatik.

A' barlangban végbe vitt kiméletlen puszkázások rettentésctől, a' repedésekből kifutatt csak mokusak közül, a' denevéreken hizatt egy nagy kövér, a' naprajáró másik üreg' napkeleti oldalabéli lakhelye felé való vissza vágyás' és a' félsz' miatt, velem gyakran szembe fordulván; hogy sem nem majom, sem nem egyéb, hanem egy nagy kövér mokus létét általlátni, sok alkalmatosságot szolgáltatatt. Ezek' kis nyomai a' szárazabb helyeken találató porban esmér-tetnek.

Az utolsó ág (9.) nagy üregében harapdozattan megtalálatatt az előtti nap épségben el-ejtett fagyú gyertyán, és ismét a' napra járó üreg fenekén estve elhelyheztetett némelly é-des almákan reggel észre vett rágásokbéli apró fog hollyek, és az egy gyértyát vagy almátskát a' maga helyéről tovább el nem bíró erő: az itten legtörsökesebben honnyoló denevéreké. Négy nagy sergek' és két kissebb csoportak'

lakhelyei, a' fennebb elő említett szemetek feletti repedések: a' mellyeken, és igen kevesen a' barlang két szádain, alkonykor mind ki, és hajnalkor mind bé takaradnak, azért; igen kevesen repülvén alá az ök magas lakhelyekről, oknélkül a' barlangat hosszan sem járván; ha fel nem bollydittatnak nappali honn léteken sem alkalmatlanak. Egész nap didergő czintzések valamelly folyóviz csergéséhez hasonlóan hangzik: a' nagyobbak tyukmódjára kodátsolnak: a' barlangbéli szokatlan világítás csudálására a' magas üregben meszsze fenn kerengők szárnyai, a' hollok és sasokéhoz hasonlólag suhog. A' szemétek felett lévő nagy magasságról cseppegő viz által mosatt széllyesebb és keskenyebb szemetbéli mély likak fenekén megálló vízbe időről időre, és magosságról cseppegő viz nagy csubbanása, az eb kaffanáshoz hasonlitt.

A' naprajáró üreg ágai közti közbelső üregbéli, a' hátulsó üreg száda felett egy repedésben lévő kisebb denevér csoport meg bollydittatása után, a' fészkek likán igen vastagan és sebessen folyvást rohanokkal hirtelen megtölt két (b. c.) üregekből, reptekben elterjesztett tulajdon rossz szagjak és tömött ellepettség miatt, a' napra járó üregbe vettem menedék helyemet: az hol is a' köntösbe csippezkedettek szárnyai kiterjedése 10. 12. czolnának ta-

laltatatt. A' nagyobb dombok feletti sergek' fel bollydittását elmulattam, a' szemetezők menyiségét a' szemét' mekkoraságából képzelhetvén. A' felbolyditatt csoport, a' hosszasan tartatatt konyha füsttől áltjárt adddigi fészkeből, más helyre az egyik ág (7. b.) utolsó magas üregébe költözött.

A' betses és nemes kővek.

A' sárföld érben termett betses és nemes kő szemek a' fővény érbeliéknél nagyobbak, hanem sár szinnel vegyültebbek.

Legnagyobb szemek jáspis (nem áltlátszó testszinü.) megint zöld 's a' t.

Achates (üvegszin egész áltlátszó.)

Jáspachat (ezen kétfélék öszve vegyülve.)

Az achates nemei.

Calcedon (félig áltlátszó fejer.)

Cacholong (téjszin áltlátszó.)

Sárdis, vagy Carneol (hús és sárga színü.)

Onyx (hammu szín szürke, huzdalt)

Sardonyx (ezen két színüekből tarka.)

Egyiptomi kovats (fekete barna, gyürüsen huzdalt.)

Jasponix (jaspis az onixal.)

Mocha vagy fa achates (ágak módjára huzdalt calcedon.)

Istvánkö (veres pettyes Calcedon.)

Több színű achates gyöngyek: belusszem
fejér gyöngy, 's a' t.

Kavacsak:

Crisopraz, (zöld.)

Nanniusi kő (szederjes gyűrűsen huzdalt)

Lydiai próba kő 's a' t.

Nemes kövek.

Topáz (sárga.)

Hiacint (narants szín.)

Rubin ballai, vagy ballasz (ró'sa színű.)

Rubin spinell (eleven szén szín.)

Rubicell (alig veres.)

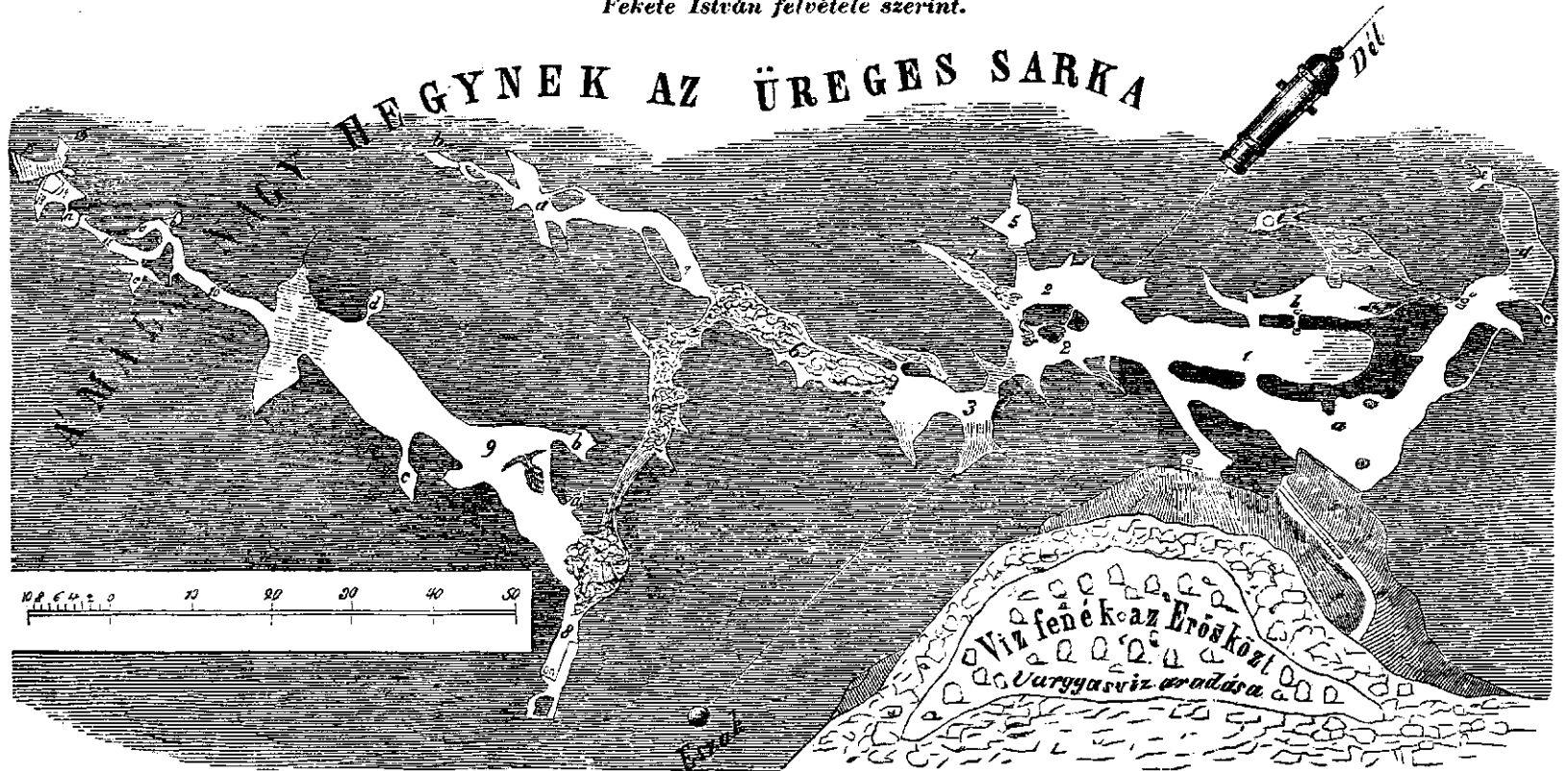
Sarcion (fejér rubin.)

Gyemánt féle cristálly (tisza fejér viz szín.)

Az almási barlang alrajza.

Fekete István felvétele szerint.

Magyarázat: 1. szám *a* betű a barlang száján belül levő tágas üreg, mely a *d* betűig befelé tart, balra pedig a 2-ik számig kanyarodik, egy nyugatnak irányuló szűk folyosóval, mely a patak mederre néző nyilat vagy ablakhoz vezet. *b* betű hátsó sikátor. *c* hátsó üreg. *d* az egyik denevér-szemét ürege. *e e e* bajosan megközelíthető szűk ösmedve tanyák vagy barlangocskák. 2-ik, 4-ik és 5-ik számok a barlangnak a bejárat előtermével folytonosságban lévő osztályait jelölik, 3-ik annak közel egy nyugatra nyúló könyökét, 6-ik szám nagy kövekkel elöntött előbb emelkedő, azután lejtősen szálló szűk piszkos folyosó, mely bennebb két ágra oszlik; ezek egyike, mely 7-ik számmal van jelölve, észak-kelet irányban messze benyulik, hol az *a* és *b*-vel jelölt kis medvebarlangokba végződik. A másik nagyon törpe, végénél igen egybeszűkülő folyosó, északnyugati irányban a barlang 8-ik számmal jelzett osztályába vezet. Ezen északirányú osztályból van bejárata a 9-ik számmal jelzett azon keletirányú tágas és tiszta résznek, mely a barlang lénypontját képezi, mely közel 40 öl hosszúságban több helyt 10 öl szélességben kínálkozik nem mindennapi szépségeivel. Ennek külső részében van a függő kő. *a b c d* betűk szűk, s bajosan megközelíthető mellékosztályait vagy ösmedve tanyáit jelölik. Ezen belül a barlang bár 40 ölnél hosszabb, de annyira egybeszűkül, hogy a 10. és 11. számmal jelölt folyosóban sok helyt csak térden csúszva lehet áthatolni. E folyosónak is van *a b* és *c*-vel jelölt két medvetanyája. A szűk folyosó egy szép körterembe vezet, mely alrajzunkban 12-ik számmal van megjelölve, ebből egy oly szűk ürege — hol csak nyulánk természetű egyén fér át — a 13-ik és 14-ik számmal jelölt utolsóelőtti terembe juthatni. Ki idáig felküzdé magát. jól tesz, ha a 15-ik számmal jelölt utolsó üregbe is behatol, hol azon forrás friss vize buzog fel, mely gyöngyöző hullámaival e barlangot ezredévek türelmével ásta. Ezen utolsó osztályba kúrtószzerűleg emelkedő két folyosó vezet, melyek annyira szűkek, hogy csak hasoncsúszva s kígyószzerűleg tekerődözve lehet azon áthatolni. Alrajzunkban a fehéren hagyott közök a barlang tisztás részét, a márványozott helyek annak köves részét, a pontozatos pedig a denevérszemeket jelöli. Az elmosott helyek a barlangnak ölnél törpebb részeit mutatják.

